

modernom razdoblju. Istraživanje i analiza posebice su teški kada se na umu ima različitost metodologija po kojima su izvori sastavljani. Pišući o rezultatima istraživanja matičnih knjiga, autorica saznanja povezuje s vjerskim, društvenim i gospodarskim prilikama koje su na njih zasigurno imale utjecaja. Knjiga prati promjene na području koje je bilo pretežito agrarne orijentacije u predmodernom razdoblju istarske povijesti. U razdoblju demografske tranzicije i modernizacije, koje je tek nešto poslije u Istri uslijedilo, te su promjene zasigurno bile još drastičnije. Izazovnost istraživanja te tematike zasigurno će potaknuti buduća istraživanja.

Ovo znanstveno djelo velik je prinos proučavanju demografske povijesti Istre, ali i Hrvatske, uzmemo li u obzir da je na takav način istražen još uvijek malen broj područja. Budući istraživači demografske povijesti Istre, uključujući samu autoricu, vjerojatno će se podacima iz ove knjige dugo koristiti u svojim istraživanjima te će im ona zasigurno postati dio obavezne literature.

Marin Pekica

Marko Jelenić, *Kanfanar 1811.-1825. Demografska kretanja i svakodnevica u životu jedne župe*, Kanfanar: Udruga za očuvanje i promociju nasljeđa – Dvegrajci, 2017., 278 str.

U posljednjih se dvadesetak godina, ponajprije zalaganjem udruge Dvegrajci, nanovo poslije duljega vremena intenziviralo proučavanje prošlosti Kanfanarštine, čemu u prilog ide i recentna autorova publikacija. Podijeljena je na deset poglavlja, s predgovorom, iscrpnim popisom literature, sažetcima na hrvatskom, talijanskom i engleskom jeziku, kazalima mjesta, pojmova i imena, bilješkom o piscu te izvadcima iz recenzija kao pogovorom.

U prvom poglavlju („Nekoliko povijesnih crtica o Dvigradu i Kanfanarštini tijekom srednjega i novoga vijeka“, 7-16) autor malo izlazi iz okvira naslova i daje povijesni pregled počevši od najstarijih, prapovijesnih vremena uz prigodan bibliografski popis za sve koji u pojedino razdoblje žele biti pomnije upućeni. Možda ne bi bilo zgorega da je i naslov poglavlja u istom duhu.

Drugo se poglavlje („Pregled historiografije o Kanfanarštini“, 17-20) na neki način nadovezuje u smislu pregleda i popisa bibliografije na prvo poglavlje, navodeći autore od XVIII. st. naovamo.

Sljedeće poglavlje („Nekoliko crtica o administrativnom ustrojstvu za vrijeme francuske i austrijske uprave“, 21-23) ukratko donosi najvažnije činjenice teritorijalnoga i administrativnoga ustrojstva po padu Mletačke Republike, gdje se ukazuje na ipak značajan napredak do kraja dvadesetih godina XIX. st., unatoč društvenim i gospodarskim krizama.

U četvrtom poglavlju („Crkvena prošlost Župe sv. Silvestra“, 24-75) autor piše o župnoj crkvi, prihodima župe, daje popis kanonika, župnika i ubiratelja desetina, daje osvrt na Peteanijevu biskupsku vizitaciju 1831. te iznosi podatke o crkvenom inventaru i imovini župnika. Detaljno se opisuje župna crkva sv. Silvestra uz njezin nacrt, prikazuju se prihodi uz dva faksimila računskih spisa, a posebno je zanimljivo kako su se odabirali ubirateљи desetina. Iz dijelova je Peteanijeve vizitacije vidljivo kako se neke stvari nisu ni nakon gotovo dva stoljeća promijenile. Iscrpni su podaci o župnoj imovini, crkvenom inventaru, a sve je popraćeno priložima s transkripcijom izvornih dokumenata.

Peto je poglavlje posvećeno zanimljivoj temi bilježničkih spisa Gašpara Medena (76-95), gdje se prenose tri oporuke, dva ugovora, donacija i vraćanje duga. Analiziraju se oporuke Foške Radetić, Ane Katarine Burić i Šime Banka, donacija Mihe Pušara i ugovor između Zvane Maružina i Zvane Pucića, isprava o vraćanju duga Martina Okreta te ugovor Nazarija Lugnanija sa sinom, uz njihove transkripcije u vidu priloga.

Naredno je poglavlje („Nekoliko crtica o otvaranju škole u Kanfanaru“, 96-97) vrlo zanimljivo i šteta što je sažeto na tek osnovne informacije na dvjema stranicama...

U sedmom se poglavlju („Kanfanar u dokumentima Franciskanskog katastra“, 98-131) govori o prvoj katastarskoj izmjeri, poljoprivredi i klimatskim kretanjima, cijenama namirnica i rada, latrociniju i moralu te toponimiji Kanfanarštine. Autor pregledno i koncizno daje podatke koje je austrijska uprava više nego marljivo bilježila.

Osmo poglavlje („Brojčano stanje stanovništva u prva dva desetljeća XIX. stoljeća“, 132-144) razmatra popis stanovništva i naselja. Podatci su detaljno statistički obrađeni, uz adekvatne tablice i grafikone.

Ritam mortaliteta, nataliteta i vjenčanja 1811., uz zanimljive izvorne priloge, razmotreni su u poglavlju „Demografska kretanja na Kanfanarštini za napoleonske uprave“ (145-164), također popraćeni tablicama i grafikonima.

Deseto poglavlje („Razdoblje druge austrijske uprave 1815.-1825.“, 165-249) također prati demografska kretanja, no to je razdoblje tim zanimljivije s obzirom na krize koje su se tada događale, a autor je vrlo plastično predočio koliko su to, zapravo, bila teška vremena. Analiziraju se matične knjige Kanfanara, krize uzrokovane visokim mortalitetom, razmjeri smrtnosti te ritmovi vjenčanja i krštenja u Kanfanaru uz zaključak.

Knjiga je prvenstveno namijenjena znanstvenoj publici, no svoj interes može pronaći i čitatelj laik. Takav pristup dodatno otežava ionako trudben posao iščitavanja arhivske građe i teško je govoriti o nekoj optimalnoj ravnoteži između znanstvenoga i popularnoga, no u koje ih god omjere postavili, bez obzira na način njihove pozicije i(li) ispreplitanja u tekstu, valja imati na umu onu: „Bogu Božje, caru carevo.“ Dajući svojim tekstom potpuno nov prinos znanstvenom proučavanju Kanfanarštine, s osnovnim ciljem da se potaknu daljnja istraživanja, monografija sa sobom nosi određenu težinu, važnost i odgovornost. No, na njezin integritet baca sjenu nekoliko doista nepotrebnih propusta.

Izdanje ovoga reda definitivno zaslužuje odgovarajuću lekturu, a ovdje ona nije obavljena kako treba. Na to bi se mogla nadovezati i redaktura, napose pri transkripciji (*seta – leta – letta, in Venete lire – in Venere lire, klastfer – klefter, rte – tre, lianeta – lianetta, Maddalena – Madalena, Bartol – Bonolo, peri l – per il, desutntore* i sl.) i ujednačenom pisanju imena (Maružin – Morosin, Okret – Ocret, Tommasini – Tomasini i sl.). Nije neuobičajeno da u starijim spisima imamo različite grafije, posebice pri pisanju kapitala i geminata, no tu valja biti izrazito precizan jer u daljnjem istraživanju prilikom razvoja, preispitivanja i potvrđivanja novih teza, u slučaju pogreške posljedice mogu biti vrlo nezgodne. Što se tiče toponimije, autor je dobro brodio do podjele popisa 22 naseljena mjesta, od kojih izuzima tri imena koja nisu antroponimi: Jural, Barat i Kanfanar. Autor navodi: „Postanak preostala tri imena vrlo je nejasan. Uobičajeno se riječ Kanfanar tumači latinskom riječju *confinarium*, koji označava granicu, a koja je kroatizirana u Kanfanar. Ovu činjenicu potkrjepljuje sama lokacija ovog mjesta, upravo na granici Mletačke Republike i Austrijskog Carstva. No, kako se u najstarijim mapama ime tog naselja izvorno pisalo Canfanar, možemo uz značajnu dozu znanstvene

sumnje hipotetizirati da ono potječe od hebrejske riječi *kafarnaum*, odnosno selo na brdu ili uzvisini.

Kod imena naselja Barat stvar je naočigled puno jednostavnija. Naime ime ovog sela potječe od riječi »baratati«, što bi značilo razmjenjivati robu. Također upitnog je značenja i naziv naselja Jural, koji se izvorno pisao kao *Royal* ili u nekim slučajevima *Rogial*, što bi upućivalo na kraljevsko selo, odnosno selo koje su nastanili podanici kralja. Ovo je selo bilo naseljeno stanovnicima pravoslavne vjeroispovijesti, koji su nakon preseljenja zadržali osobit oblik prava i obveza. [Bilj.: Pri objašnjenju naziva toponima veliku zahvalu dugujem gospodinu Antonu Medenu.]

Niti kod jednog od ova tri toponima nije lako doći do konkretnog zaključka, stoga je ovo samo najvjerojatniji prijedlog njihova podrijetla. Kad se u arhivskim izvorima pronađu dokumenti koji to jasnije razjašnjavaju, bit će moguće i točnije odrediti podrijetlo njihova naziva.“ (117-118)

Nije mi jasno što je autor citiranim tekstom namjeravao reći, postići, na što uputiti. Naime, iako ga je jedan od recenzenata pohvalio za minucioznu uporabu znanstvenoga instrumentarija, upravo je u citiranom tekstu ona narušena. Govoreći o toponimiji, odnosno podrijetlu ili etimologiji imena mjesta, to jest toponomastici, može se krenuti dvama pravcima: znanstvenim, pa su podatci trebali biti dobro potkrijepljeni pozivanjem na odgovarajuću literaturu, ili putem takozvane pučke etimologije, no to onda valja jasno naglasiti. Uzevši sve potrebno u obzir, ipak se bez kvalitetne jezične analize imena ne može dobiti dobar rezultat jer onomastika je prvenstveno jezična disciplina. Od predloženih rješenja za Kanfanar, najstariju potvrdu za prvo nalazim u terminu *confinarius*, -ii, m. s početka XVIII. st., a u značenju „graničnik (vojnici), krajišnik“.¹² *Canfanarium je puno starije. Za *kafarnaum* je trebalo precizno definirati i naglasiti da se radi o domišljatoj, čak i zabavnoj, pučkoj etimologiji. Što se tiče Barata, iz teksta se iščitava da autor upućuje na izravnu izvedenicu iz glagola *baratati*. Stvar je, međutim, nešto složenija. Valja ovdje uzeti u obzir *bàrat*, *baratati*, tal. *barat(t)o*, *barattare*,¹³ što bi značilo *sajmište*, *trgovište*, no ta je riječ *vox media* te ima i pejorativno značenje.¹⁴ Ako je tvorba deverbativna, podrijetlo bi bilo slavensko, odnosno romansko za denominalnu, a valjalo bi i naći potvrdu za tvorbu gdje takav apelativ

12 Johann Ramming, „confinarius“, Neulateinische Wortliste. Ein Wörterbuch des Lateinischen von Petrarca bis 1700, www.neulatein.de/words/0/015024.htm.

13 Petar Skok, „bàrat“, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1971.

14 <http://www.etimo.it/?cmd=id&id=1919&md=sc6685da66fbf85855e4b3d58a61d352>.

bez ikakve jezične mijene postaje toponimom. Pri deverbativnoj bi tvorbi bilo vjerojatnije očekivati oblik *Baratište, odnosno **Barat(t)eri(j)a*. Nadalje, treba uzeti u obzir i Barat kod Višnjana, kao i eventualne druge takve mikrotoponime i njihov utjecaj na čitavu stvar, što bi ukazalo i na druge mogućnosti. Jural je zapisan kao *Royal* sigurno krajem XV. st. i spada u red zanimljivijih toponima Kanfanarštine. Kao da je autor bio u nedoumici, s jedne strane u pokušaju ograđivanja od nejasnoga, no s druge ipak nudeći najvjerojatnije rješenje, opet uz dozu znanstvene sumnje, do nalaska novih, boljih podataka. U svakom je slučaju naćeo temu koja zaslućuje zaseban rad.

Naposljetku, ostaje nejasno što se dogodilo u odnosima između autora i latinskoga jezika da su tako narušeni. Na stranu neke manje omaške (gen. *homo sapiensa fossilisa, interregnuma, Sancta Sophiae*, kraći s latinskoga neprevedeni dijelovi, par poteškoća pri transkripciji), no razrješenju akronima LDS (*laus Deo semper* – hvala Bogu vazda) u vidu *laudamus Dominus santus* (!) (doslovno „hvalimo Gospodin svet“) u tekstu ne bi smjelo biti mjesta. U tim i takvim situacijama potrebno je ili na neki naćin zaobići problem ili pak, bolje, potražiti pomoć.

Nadamo se da će autor ove vrijedne knjige nastaviti svoj istraćivaćki put i za sljedeće izdanje ispraviti pogreške koje uglavnom ne ruše sadržaj, no nepotrebno narušavaju sliku teksta.

Ante Matan

Mihovil Dabo, *Sve za Boga, vjeru i puk: biskup Juraj Dobrila u svom vremenu*, Posebna izdanja, sv. 36, Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2015., 287 str.

Mihovil Dabo, docent na Odsjeku za povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli u znanstvenom je radu usredotoćen na procese politićke i društvene modernizacije stanovništva Istre tijekom XIX. i XX. stoljeća. Juraj Dobrila osoba je čije je ime ostalo zapećaćeno u istarskoj povijesti. Njegova vaćnost leći u činjenici što je bio jedna od vodećih lićnosti preporoditeljskih i modernizacijskih procesa istarskoga društva u 19. stoljeću. Iako se o Dobrili dosta pisalo, već od njegove smrti krajem 19. stoljeća, nedostajala je knjiga koja bi objedinila njegov rad i koja bi na osnovi novih